

YUNUS EMRE VE BOLU

Yasin Şen

- Yunus Emre'nin yaşadığı yer ve mezarı konusu bugün bile araştırmacıların üzerinde en çok durduğu meselelerden birisidir.¹ Yunus Emre'ye ait makamlar veya ona izafe edilen mezarlardan ötürü mutasavvıfın gerçek mezarının ve yaşadığı yerin farklı şehirlerde olduğunu iddia eden araştırmacılar olmuştur. Konu uzun yıllar boyunca tartışılmalı ve bu husustaki iddialar, belgeler ve yazılar ayrı bir cildi dolduracak yekûna ulaşmıştır. Çünkü Anadolu ve Anadolu dışında Yunus Emre'ye atfedilen makamlar ve mezarlar bulunmaktadır. Günümüzde onun eskiden Eskişehir'in Sivrihisar ilçesi sınırları içinde kalan Sarıköy'de (şimdi Yunus Emre köyü) doğduğu bugün netlik kazanmış hususlardandır.² Fakat Yunus Emre'nin doğup büyüdüğü yerler konusunda kaynaklarda birden fazla yer ismi zikredilmektedir.

Yunus Emre'nin kaynaklarda yaşadığı ve doğduğu ileri sürülen yerlerin başında bir de Bolu gelmektedir. Öyle ki, bazı araştırmacılar onun Bolulu olduğu hususunda hemfikir gibidir. Böyle bir iddianın ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde, Yunus Emre'yle ilgili bazı kaynaklarda onun Bolulu olduğunun söylenmesi etkili olmuştur.

Âşık Çelebi Teziresi'nde Yunus Emre'nin Bolulu olduğuna dair bir kayıt vardır. Buradan hareketle bazı araştırmacılar Bolulu şair ve mutasavvıflar arasında Yunus Emre'yi de sayarlar. Âşık Çelebi, tezkiresinde şöyle der: "Vilâyet-i Anatoli'dan livâ-yı Bolı'dandır. Tapduk Dede müridlerindendir. Kullâb-ı cezbe ile 'âlem-i mülkden cenâb-ı melekûta çekilmiş, 'âlemün insân-ı kâmil ü ferîdlerindendir. Kırşehir'de medfûndur. Egerçi ümmîdür ammâ debistân-ı kuds sebak-hânlarından ve kitâb-ı nahnu evrasna'l-ılme min hayyin lâ yemût varak-ger-

1 Bu hususta daha geniş bilgi için bk.: Mustafa Tatcı, *Yunus Emre Dîvânı*, H Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2020.

2 Mustafa Tatcı, *age.*, s. 151.

dânlarındandır. Lisân-ı kâli zebân-ı hâle tercümân itmiş abdâl u ebrârdandır ve lisân-ı gayb ile izhâr-ı mâfi'z-zamîr iden ashâb-ı esrârdandır. Mervîdür ki her bâr okımak kasd itmiş, hurûf-ı teheccîyi temâm itmege dili dönmemiş ve âyîne-i kalbi küdüret-i nukûş u hutût ile tonmamış..."³

Yunus Emre'nin Bolulu olduğunu söyleyen başka kaynaklar da vardır. Son dönem Osmanlı müelliflerinden Şemseddin Sâmî *Kâmûsü'l-Âlâm*'da şöyle der: "Mazanne-i kirâmdan olup Bolulu olduğu hâlde Porsuk nehrinin Sakarya'ya karıştığı mahalde bir zâviye ve çilehâne edinip ibâdet ve riyâzetle meşgûl olmuş ve makâmâtı şöhret bulup H. 843 (M. 1439)'te vefât etmiştir. Zâviyesi kurbinde vâki türbesi ziyâretgâhdır. Ümmî olduğu hâlde sûfiyâne ve ehl-i dilâne ilâhîleri vardır."⁴

Osmanlı kaynaklarındaki bu bilgileri *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*'da irdeleyen Fuat Köprülü de Yunus Emre'nin Bolu'da doğduğu kanaatinindedir. *Şakâyiık* sahibinin onu nereli olduğu hususuyla ilgili açık bir bilgi vermediğini söyleyen Köprülü, *Şakâyiık* müterciminin onun Bolulu olduğunu ifade ettiğini kaydettikten sonra şöyle bir yorumda bulunuyor: "Yûnus'un nereli olduğu hakkında kesin bir fikir ileri sürmek kâbil olmamakla beraber, onu Bolu çevresinde bir yerde doğmuş saymak pek yanlış sayılmaz."⁵

Nâil Tuman da *Tuhfe-i Nâilî*'de Yunus Emre'nin Bolulu olduğunu söylemektedir: "Yunus Emre Âşık Yunus. Bolulu, Taptuk Emre'nin müridi, vefatı tarihi me hazların bir kısmında H.828, M.1424 ve diğer bir kısmında H.842, M.1429 gösterilmektedir..."⁶ *Tuhfe-i Nâilî*'de Yunus Emre'yle ilgili verilen bilgiler devam etmektedir. Nail Tuman, burada Yunus Emre ve Âşık Yunus'u tek bir şahsiyet olarak değerlendirmiştir.

Filibeli Ahmed Hilmî de Yunus Emre'nin Bolulu olduğunu söyleyen araştırmacılarından birisidir. *Hikmet* dergisinde yayınlanan "*Terâcim-i Ahvâl: Sahâif-i İslâmiye*"den Âsâr ve Ahvâl-i Meşâhir: Yunus" başlıklı makalesinde Filibeli Ahmed Hilmî Derviş Yunus ve Âşık Yunus diye meşhur olan Yunus Emre'nin Bolu'da dünyaya geldiğini, Yıldırım Beyâzîd döneminde yaşadığını söylemektedir.⁷

Çeşitli kaynaklarda zikredilen bu bilgiler Yunus Emre'nin Bolu'yla bir ilgisi olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır fakat bununla ilgili net bir yorum gitmek bizce pek de mümkün değildir. Bu konuda daha fazla kanıt ihtiyacı

3 Es-Seyyid Pîr Mehmed bin Çelebi, *Meşâ'irü's-şu'arâ*, Hazırlayan: Filiz Kılıç, Ankara 2018 (Kültür ve Turizm Bakanlığı, e-kitap), s. 293.

4 Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü'l-Âlâm*, C VI, İstanbul 1316, s. 4828'den aktaran: Mustafa Tatcı, *Yunus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus*, H Yayınları, İstanbul 2019, s. 5.

5 M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Yayınları, 10. Baskı, Ankara 2007, s. 251.

6 Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî: Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri II*, Hazırlayanlar: Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatcı, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001, s. 1229.

7 Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmî, *Yunus Emre: İnceleme-Metin*, Hazırlayan: Ahmet Koçak, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2021, s. 8.

olduğu ortadadır. Biz Bolu'da yaptığımız araştırmalarda dikkat çekici bir hususla karşılaştık. Özellikle ilçelerde cönk ve mecmuaların fazlalığı ve bunlara gösterilen özenin dikkat çekici bir boyutta olduğu görülmekteydi. Günümüze ulaşan cönk örneklerinde görebildiğimiz kadarıyla Derviş Yûnus mahlasıyla kayıtlı bazı ilâhîler vardı. Üstelik bu duruma daha önceki araştırmacılar da dikkat çekmişlerdi. Bu araştırmacıardan İsmail Hakkı Akyoloğlu bir röportajında Orhan Şaik Gökyay'la olan bir konuşmasını nakletmektedir. Gökyay'dan nakledilen sözler buralarda Yunus takipçilerinin olduğunu düşündürmektedir. Akyoloğlu'nun bahsi geçen röportajından bir bölüm şöyledir:

“Bolu ve ilçelerinden derlediğim ilâhi, cönk ve mecmua tarzındaki menakıpnamelerde, Âşık Yunus, Yunus, Derviş Yunus, Emre Dede mahlaslı şiirler yer almaktadır. 1990 yılında menakıpname metni üzerinde merhum hocamız Orhan Şaik Gökyay ile çalışırken kendisi ‘Oğlum Bolu çevresi boş değil buralarda birçok Yunuslar, Yunus Emre’ler var, metinler bize bunu gösteriyor.’ diyerek buralarda daha çok çalışmamız gerektiğini söylemiştir. Yunus Emre adıyla bilinen ilahilerin halk içinde ne kadar çok yaygın olduğu, bilindiği ve kullanıldığı önemlidir. Bolu ve çevresi bu yönden hem cönklerin zenginliği hem de törenlerin, geleneklerin varlığı bakımından baş sırada gelmektedir.”⁸

Tarafımızdan Bolu'nun Dörtdivan ilçesinde yapılan inceleme ve araştırmalarda rastladığımız cönklerde “Derviş Yunus” ve “Yunus Emre” adına kayıtlı ilahiler tespit edilmiştir. Fakat bu hususta net bir şey söyleyebilmek için Bolu'dan ve ilçelerinden toplanan cönkler ve mecmualar üzerinde daha kapsamlı incelemeler ve araştırmalar yapmaya ihtiyaç vardır. Kanaatimizce bu durum, Yunus Emre tarzındaki ilahilerin Bolu'da en ücra yerlerde bile neden böylesine kabullenildiğini ve okunduğunu anlamamıza yardım edecektir.

Yunus Emre'nin Bolulu mutasavvıf şairler tarafından bazı şiirlere konu edilmesi de dikkat çekici bir husustur. 15. yüzyıl mutasavvıflarından Ümmî Kemâl halifesi ve Bolu'nun Akçakavak köyünden Sarı Müderris Sinan Efendi'nin divanında hem Tapduk Emre hem de Yunus Emre birlikte yine bir Ümmî Kemâl dervişi olan Emre Dede münasebetiyle anılmaktadır. Söz konusu mısralar şöyledir:

*Bir var idi bir var idi Emre dide derler idi
Tabdugunu sevmiş idi Yûnus gibi ırlar idi*⁹

Burada dikkati çeken husus Sarı Müderris'in Tapduk Emre ve Yunus Emre'den bahsetmiş olmasıdır. Bu durum, akla Yunus Divanı'nın 15. yüzyılda Bolu merkeze bağlı iki köy olan Tekkeköy ve Akçakavak civarında okunduğu gibi bir ihtimali getirmektedir. En azından Yunus Emre ve Tapduk Emre'nin menkıbele-

8 Zeki Gürel, *Bolu Kültür ve Sanat Divanı Diyorlar Ki*, Bolu Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Ankara 2013, s. 339.

9 Emre Sessiz, “Sarı Müderris Şeyh Sinan ve Divanı İnceleme-Metin-Dizin”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Cemal Aksu, İstanbul 2014, s. 254.

ri ve şiirleri buralarda henüz 15. Yüzyılda bilinmekteydi. Sarı Müderris Sinan Efendi'nin divanından aldığımız şu beyit de onun bizce Yunus Emre tesirinde olduğunu ve mutasavvıfın şiirlerini okuduğunu göstermektedir:

*Murâdınsız murâd aldım murâdım kalmadı halkdan
Bana seni gerek seni gerekmez çoklar u azlar¹⁰*

Yunus Emre ve onun mürşidi Tapduk Emre'den bahseden Bolulu mutasavvıflardan birisi de Himmet Efendi'dir. Bolulu Himmet Efendi, *Âdâb-ı Hurde-i Tarîkat* isimli eserinde dervişlerin geçtiği terbiye yollarıyla ilgili şöyle der: "Bu ma'nâ Yunus Emre'nün Tapduk Emre hizmetinde iken tagdan odun getürmege gidüp şeyhimün ocagına egri odun yaraşmaz diyü togrısın ararken tagdan gelüp şeyh niçün geç geldün diyü azım celâl idüp Yunus dahi benüm istikâmetümden şeyhün haberi yok diyüp gice olunca kaçup üç günden sonra aslın tuyup yine gelmesi gibidür. Zirâ azizlerün celâl ile terbiye itdükleri cemâl ile itdüklerinden menzil-i maksûda tiz yitişdürürler."¹¹ Bu satırlardan anlaşıldığına gör Yunus Emre'nin yetişme tarzı tasavvuf mekteplerinde benimsenmiş ve onun menkıbevi hayatı model alınmıştır.

Yunus Emre'nin Bolulu mutasavvıflar arasında değerlendirilmesi sadece yukarıdaki bilgilere ve yorumlara bağlı bir husus değildir. Başta Mudurnu olmak üzere Yunus Emre'nin ilahileri Bolu ve çevresinde çok sevilmiş, çok okunmuş ve bunlara sahip çıkılmıştır. Yukarıda da işaret edildiği üzere Bolu'da elde edilen cönklerde Yunus Emre'nin ilahilerine fazlaca yer verildiği görülür. Bu durum, Bolu'daki tasavvufi atmosferin varlığını da bir nebze açıklamaktadır. Zira bir tasavvuf neşesinin bulunduğu yerlerde Yunus Emre'ye çokça sahip çıkıldığı görülmektedir. Onun ilahileri böyle yerlerde farklı üslup ve şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Bunu Mehmet Tunçkol'un haber verdiği ve Mudurnu'da düzenlenen "Epcennet Şenlikleri"nde Yunus ilahilerinin söylenişinden de anlıyoruz. Bu şenlikler 1960'lı yıllara kadar sürmüştür. Epcennet Şenlikleri, Regaip Kandillerinde düzenlenirdi ve buna bütün Mudurnulular katılırdı. Akşam karanlığı ile başlayan şenlikler gece geç vakitlere kadar sürer ve Mudurnu'yu çevreleyen dağlarda "Epcennet Ateşleri" yakılırdı. Böylece evler, caddeler, binalar da aydınlatılırdı. Bu şenliklerde çocuklar ve gençler aktif olarak vazife yaparlardı. Şenliği düzenlemek için sözü dinlenir birkaç ihtiyar görevlendirilirdi. Bu şenliklerin hazırlıkları da bir ay öncesinden başlardı. Epcennet Şenlikleri için hararetli bir şekilde hazırlık yapan Mudurnu ahalisinin evlerinin önüne gelen çocuklar Aşık Yunus'un meşhur ilahisinin bazı farklarla söylenişinden ibaret olan şu "Epcennet İlahisi"ni söylerlerdi.¹² Mehmet Tunçkol'un kaydettiği bu ilahi şöyledir:

¹⁰ Emre Sessiz, age., s. 197.

¹¹ Meliha Tapsız, "Bolulu Himmet Dîvân, Manzûm Tarîkatnâme, Adâb-ı Hude-i Tarîkat", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995, s. 165.

¹² Mehmet Tunçkol, "Mudurnu'da Epcennet Şenlikleri", *Mudurnulular Derneği Bülteni*, Haziran 2008, Y.:3, S.: 3, s.58-61.'den aktaran: Nazlı Rânâ Gürel, *Ben Gidiyorum Bolu'ya*

*Epcennetin ırmakları
Akar Allah deyu deyu
Lâilahe illallahu!
Cennette huri kızları
Gezer Allah deyu deyu
Lâilahe illallahu!
İdris Nebi hüлле bicer
Diker Allah deyu deyu
Lâilahe illallahu!
Uzun çarşı çamur olur
Baklavalар hamur olur
Ergen kızlar gelin olur
Olur Allah deyu deyu
Lâilahe illallahu!*

Bu ezgi, Yunus Emre'nin "Şol cennetin ırmakları / Akar Allah deyu deyu" ilahisinden bariz izler taşımaktadır. Dolayısıyla bu husus Bolu ilçesi Mudurnu ve çevresinde bir Yunus Emre sevgisine işaret etmektedir.

Yunus Emre'yle ilgili Bolu sınırları içerisinde yer alan bulgulardan biri de bir makamdır. Bu makam Mengen'e bağlı Gökçesu beldesinde bulunan Hayranlar Köyü, Yunuslar Mahallesi'nde yer almaktadır. Bu, Yunuslar isminin nereden geldiğini araştıran yetkililer köylülerin burada Yunus Emre'nin mezarının olduğu iddiasını değerlendirmeye almışlardır. Bu köyde harap olmuş bir avlu içerisinde iyiden iyiye toprağa gömülmüş çeşitli mezar taşları yer almaktadır.

Bu mezar etrafında zamanla köyde bir kültür ortaya çıkmıştır. Bazı köylüler, çok önceleri büyüklerinin Yunus Emre'nin ilahilerini türkü söyler gibi söylediklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca kadınlar ölen çocuklarını burada yıkamakta ve "Aldık, sattık!" gibi ifadeler kullanmaktadırlar.

Kültür Bakanlığı envanterinde buradaki mezarın Yunus Emre'nin hocası Yunusiyye adında birine ait olduğu belirtilmektedir. Bu zatın Yunus Emre'nin hocası olduğu da söylenmektedir. Köylüler ise burasının Yunus Emre'nin mezarı olduğu hususunda ısrarcıdır. Anlatıldığına göre Yunus Emre bu köyde misafir kalmış ve burada vefat etmiştir. Onun vefatı bir yolculuk sırasında burada gerçekleşmiştir. Etrafı yığma taşla kare şeklinde çevrili yerde iki adet şahide yer almaktadır. Ayrıca mezarın çevresinde Roma döneminden kaldığı anlaşılan iki adet yuvarlak sütun başı ve başka bazı sütun parçaları yer almaktadır.

Köylüler mahallenin "Yunuslar" adından hareketle burada Yunus isminde iki zatın yaşamış olduğunu söylemektedir.

Şairlerin Gözüyle Bolu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Bolu 2015, s. 53.

Bu mezarlıkta bulunan ve toprağa gömülmüş hâlde duran sütunlar ve mezar üzerinde Almanlar, 1930'lu yılların başında araştırma yapmışlardır. Daha sonra 1981'de Almanya-Köln Üniversitesi'nden gelen başka bir Alman grubu buradaki mezarı incelemiştir. 1930'lu yıllarda çekilen fotoğraflar son gelen araştırmacılar tarafından köylülere gösterilmiştir. Almanlar sütun üzerinde bulunan yazıyı incelemişler ve burada "Ey büyük bilgin her fani gibi ölüm geldi seni de buldu. Senin hatıranı ithafen bu taş dikildi." yazdığını söylemişlerdir.¹³

Yunus Emre'nin Bolu'nun Mengen ilçesine bağlı Hayranlar köyündeki makamı.

Sonuç olarak Bolu ve çevresinde Yunus Emre'nin izlerini bariz bir şekilde görmektediriz. Onun Bolu'da makamının, en azından Yunus ismine izafe edilen bir mezarın bulunuyor olması, hayatıyla ilgili biyografik kaynaklarda Bolu ismine rastlamamız, bazı ilçelerde ilâhilerinin söylenmesi, Bolulu mutasavvıf şairlerin şiirlerinde onun ismine ve etkilerine rastlamamız Bolu ve ilçelerinde Yunus Emre'nin izlerini takip etmemizi mümkün kılmaktadır. Onun veya takipçilerinden birisinin Bolu'da yaşamış olması ihtimal dâhilindedir. Ancak bu konuda daha net bilgi ve belgelere ihtiyaç vardır.

¹³ Bu bilgiler Mengen-Gökçeşu beldesi Hayranlar Köyü, Yunuslar Mahallesi'nde ikamet eden 1943 doğumlu Ali Kemal Erdoğan'dan 13 Nisan 2021 tarihindeki görüşmemizde derlenmiştir. Ali Kemal Erdoğan, 80'li yıllarda mahallede muhtar olarak görev yapmıştır. Ayrıca bk. <https://mengen.gen.tr/yunus-emrenin-mezari-boluda-mi-04.12.2019-86348.html> [Erişim Tarihi: 04.06.2021].